

Kamu Politikalarında Paternalizm Anlayışı: Türkiye Üzerine Bir İnceleme*

Merve MALAK**

İhsan Cemil DEMİR***

ÖZ

Paternalizm, kişinin iyiliğini artırmak adına yapılan düzenleme ve politikaları kapsamaktadır. Literatürde devlet baba olarak ele alınan bu anlayış, devletin vatandaşlarına karşı bir baba görevi gördüğünü öngörmektedir. Bu kapsamda vatandaşlarının iyiliğini onlardan daha çok düşünerek, onların zararına olan mal ve hizmetlere kısıtlamalar getirebilmekte ya da onların iyiliğini artıracak mal ve hizmetleri destekleyebilmektedir. Paternalizm anlayışında amaç, kişinin iyi olma halidir. Paternalizm anlayışına göre bu amaç gözetilerek bireysel tercihlere müdahale edilebilmektedir.

Bu çalışmanın amacını, Türkiye’de uygulanan kamusal politikaların paternalizm anlayışı çerçevesinde incelenmesi oluşturmıştır. 1960’lı yıllarda sosyal ve hukuki paternalizm anlayışına örnek oluşturabilecek kamusal politikalar uygulanmıştır. 1980’li ve 90’lı yıllarda zorunlu eğitim, çalışma hayatı ve zorunlu emniyet kemeri kullanımı gibi hukuki paternalizm kapsamında düzenlemeler yapılmıştır. 2000 ve sonrasında ise kişilerin mevcut refah seviyelerini artırmayı ve zararlı ürünlerin kullanımını sınırlandırmayı hedefleyen paternalist uygulamaların hayata geçirildiği görülmektedir. Bu hususta ampirik veya ekonometrik çalışmalara rastlanamamakla birlikte, ele alınan dönemde uygulanan politikalara dayanılarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Paternalizm, Kamu Politikaları, Türkiye

Jel Sınıflandırması: J18, H11, G18

The Approach of Paternalism in Public Policies: A Review on Türkiye

ABSTRACT

Paternalism includes regulations and policies made to improve the well-being of the person. This understanding is also discussed as the state father in the literature, which predicts that the state acts as a father toward its citizens. In this context, by considering the well-being of its citizens more than them, it can impose restrictions on goods and services that are harmful to them or support goods and services that will increase their well-being. In the understanding of paternalism, the aim is the person's well-being. With this aim in mind, individual preferences can be intervened.

The study aimed to examine public policies in Türkiye within the framework of paternalism. In the 1960s, public policies that could be examples of social and legal paternalism were implemented. In the 1980s and 1990s, regulations were made within the scope of legal paternalism, such as compulsory education, working life, and mandatory seat belt use. In 2000 and later, paternalist practices aimed at increasing the current welfare levels of individuals and limiting the use of harmful products were implemented. No empirical or econometric studies were found on this issue; however,

* Bu çalışma, 18-21 Aralık 2021 tarihleri arasında Uluslararası Antalya Bilimsel Araştırmalar ve Yenilikçi Araştırmalar Kongresi’nde sunulan tam metin bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü. mmalak@aku.edu.tr, ORCID Bilgisi: 0000-0002-0477-3719.

*** Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü. icdemir@aku.edu.tr, ORCID Bilgisi: 0000-0002-4756-0617.

(Makale Gönderim Tarihi: 01.08.2024 / Yayına Kabul Tarihi: 14.08.2025)

Doi Number: 10.18657/yonveek.1526535

Makale Türü: Araştırma Makalesi

a general assessment was made based on the policies implemented during the period under consideration.

Key Words: Paternalism, Public Policies, Türkiye

JEL Classification: J18, H11, G18

GİRİŞ

Paternalizm, kısaca kişinin iyiliğini (well-being) korumak adına yapılan sınırlandırmalar veya müdahaleler şeklinde tanımlanabilir. Paternalizmde odak nokta, kişinin iyilik halidir

¹. Bu kapsamda kişinin rızası alınarak veya alınmadan onun iyilik halini artırmak amacıyla yapılan müdahaleler paternalizm olarak değerlendirilmektedir. Literatürde paternalizm kavramının geniş açıyla tanımlanmasının Gerold Dworkin tarafından yapıldığını söylemek mümkündür. Dworkin (1972) paternalizm kavramını devletin, kişinin iradesi dışında özgürlük alanına veya tercihlerine müdahalesi olarak tanımlamış ve farklı paternalizm müdahale örnekleri ile açıklamıştır.

Zamanla devlete yüklenen görevler farklılaşmıştır. Önceleri adalet ve güvenlik sağlama gibi sınırlı görevleri olan devlet, zamanla paternalist politikaları ve sosyal görevleri de yerine getirmeye başlamıştır. Bu kapsamda toplumun üyelerinin refahlarını desteklemekte ve bu yönde kişilerin mevcut durumlarını iyileştirecek politikalar uygulamaktadır. Aynı zamanda kişilerin kendilerine ve toplumun diğer üyelerine zarar veren mal ve hizmetlerin üretim ve tüketiminde çeşitli kısıtlamalar getirebilmektedir. Bu açıdan devlet, vatandaşlarına karşı bir baba görevi yürütmektedir. Devletin bu şekilde hareket etmesi, genel olarak, paternalizm olarak kabul edilmektedir.

Çalışmanın odağını, paternalizm anlayışı ve bu kapsamda uygulanan kamusal politikalar oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle paternalizm kavramı ele alınmış, sonrasında paternalist veya devlet baba anlayışı incelenmiştir. Son olarak Türkiye’de uygulanan kamusal politikalar üç farklı döneme ayrılarak paternalizm anlayışı kapsamında değerlendirilmiştir.

I. PATERNALİZM KAVRAMI

Paternalizm, baba anlamına gelen Latince “pater” kelimesinden ortaya çıkmıştır. Paternalizm kısaca kişinin özgürlüğüne onun yararı gözetilerek yapılan müdahale şeklinde tanımlanmaktadır (Dülger, 2014: 166). Bu kavram, klasik baba-çocuk ilişkisinden hareket etmektedir. Paternalizme göre çocuk, kendi faydası için neyin gerekli olduğunu bilme yetisine sahip değildir. Baba ise çocuğuna yararlı olacak olanı bilme konusunda yetkindir ve bu bilgiyi çocuğunun iyiliğine olacak şekilde kullanmada bir yükümlülüğe sahiptir. Bu kapsamda baba, onun gelişimine fayda sağlayacak alanlara yönlendirmeli ve bunu denetlemek için yetkisini kullanmalıdır. Şöyle ki çocuğuna fayda sağlamayacak şeylere izin vermemeli ya da çeşitli yöntemlerle bir sınırlandırma getirmelidir (Soss vd., 2009: 4-5). Ware (2020)

¹İyilik hali, sağlıklı olma, dengeli beslenme, kişisel, fiziksel ve sosyal olarak aktif yaşam biçimi sergileme, hedef odaklı olma ve bilişsel olarak öğrenmeye açık olma şeklinde tanımlanabilmektedir (Myers vd. 2000; Owen ve Çelik 2018).

paternalizm kavramı yerine kullanılması en uygun kavramın “parentalizm” olduğunu ifade etmiştir. Paternalizm kavramı ailedeki baba rolünden türemiştir; ancak annenin koruma iç güdüsü babaya göre daha fazladır. Bu anlayıştan hareketle Ware (2020), paternalizm kavramının ebeveynlik (parentalizm) şeklinde ifade edilmesinin daha doğru olduğunu ileri sürmüştür.

Baba-çocuk ilişkisinden hareketle, nasıl ki bir baba, çocuğunu hızla giden bir arabanın önünden alarak ya da uçurumdan çekerek zarar ve tehlikelerden korursa, devlet de aynı şekilde vatandaşlarını korumalıdır. Yalnızca dışarıdan gelen zararlara karşı değil kişinin kendisinin sebep olabileceği zararlara karşı da devlet vatandaşlarını korumalıdır. Bu sebeple paternalizmde devlet uyuşturucu gibi kişilerin hayatlarını olumsuz etkileyen ürünlere yasaklama getirmelidir. Aksi takdirde, kişiler söz konusu ürünleri alarak kendi hayatlarını ve sağlıklarını tehlikeye atabilir. Dolayısıyla devlet vatandaşlarını bu tür zararlı maddelerden korumalıdır (Hospers, 1980: 255-256). Paternalizm kişinin kendisinden bile korunmasını ifade eder. Bu koruma, fiziksel, psikolojik veya ekonomik her türlü korumayı kapsar. Kamu zararlarını önleme amaçlı idari düzenlemeler, doktor-hasta ilişkileri (medikal paternalizm) ve kişiyi kendine karşı koruyan hukuki tedbirlere kadar her alanda paternalizmin yansımaları yer alabilmektedir (Dülger, 2014: 166). Paternalizm kavramına ilişkin tartışmaların en önemli noktalarından biri kişinin kendinden korunup korunmayacağı hususudur. Başkalarına vereceği zarardan dolayı kişiye müdahale edilmesinde herhangi bir tartışma söz konusu değildir. Eğer bir kişi, çevresine zarar veriyorsa müdahale edilebilir. Ancak kişinin kendisinin sebep olduğu sağlıksız yaşam veya kötü para yönetimi gibi sonuçları uzun dönemde görülen davranışların yol açacağı zararlara karşı müdahale, özgürlüğe yöneltilen değerler bakımından tartışma konusu olabilmektedir (Kökcü, 2016: 6).

Paternalizm anlayışı, müdahale edilen bireyin iyiliği ile ilgilidir. Diğer bir ifade ile eğer bireyin tercihleri sadece toplumun diğer üyelerine zarar verdiği için sınırlandırılıyorsa bu tam anlamıyla paternalizm kapsamında değerlendirilmemektedir. Paternalist anlamda yapılan müdahaleler çeşitli amaçlar içerebilir. Örneğin kocasının alkol almasını istemeyen bir kadın, onun kendi iyiliği için alkolden uzak durması gerektiğini düşünmektedir. Aynı zamanda kadın, kocası alkol aldığı zaman dışarıya karşı bir şiddet eğilimi gösterdiği bilincine de sahiptir. Dolayısıyla kocasının toplumdaki diğer kişilere verdiği zararın önüne geçmek ve kocasının iyiliğini düşünerek ona yardım etmek için yaptığı müdahaleler paternalizm ile bağdaşmaktadır (Clarke, 2002: 82).

Paternalizm kavramının en sistematik ve yetkin analizinin, G. Dworkin tarafından yapıldığını söylemek mümkündür. Dworkin paternalizmi, kişinin refahı, iyiliği ve mutluluğu gerekçe gösterilerek yapılan haklı eylem/müdahale şeklinde tanımlamıştır (Dworkin 1971: 107; Dworkin 1972: 65). Paternalizm, devletin veya bir kişinin başka bir kişiye iradesi dışında müdahalesini ifade etmektedir. Paternalist müdahale ile kişinin daha iyi durumda olacağı ve zarardan korunacağı savunulmaktadır. Dworkin paternalizm kavramı ile birlikte beş zıt paternalizm türü tanımlamıştır (Dworkin, 2020):

- *Sert veya yumuşak paternalizm;* yumuşak paternalizmde, kişinin bilinçli bir şekilde hareket edip etmediği önem arz etmektedir. Eğer kişi bile isteye yapıyorsa yumuşak paternalizme göre müdahale edilmez. Sert paternalizmde ise kişinin iradi kararı söz konusu olsa dahi müdahale edilir.
- *Dar veya geniş paternalizm;* dar paternalizmde yalnızca devletin müdahalesi söz konusu iken, geniş paternalizmde devlet haricinde toplumdan ya da başka kişilerden kaynaklı müdahaleler de söz konusudur.
- *Zayıf veya güçlü paternalizm;* zayıf paternalizmin temel odak noktası amaç ve araç ilişkisidir. Bir örnek ile açıklanacak olursa, arabada yolculuk edecek kişinin öncelikli olarak güvenliği mi yoksa rahatlığı mı tercih edeceği sorgulanır. Eğer kişinin önceliği güvenlikse emniyet kemeri kullanmaya zorlanabilir ancak rahatlık ise bir zorlama söz konusu olmaz. Güçlü paternalizmde ise amacı rahatlık olan kişi bile emniyet kemeri takmaya zorlanır.
- *Saf veya saf olmayan paternalizm;* saf paternalizm kişilerin tercihlerinin onların faydası ön planda tutularak kısıtlanmasını ifade etmektedir. İntiharın suç addedilmesi ve emniyet kemeri kullanma zorunluluğu gibi müdahaleler saf paternalizme örnek teşkil etmektedir. Saf olmayan paternalizmde ise bir grup insanın iyiliği ile birlikte başka kişilerinde özgürlüklerinin sınırlandırılmasına odaklanılmaktadır. Kapalı alanlarda sigara yasağı saf olmayan paternalizme bir örnek oluşturmaktadır.
- *Ahlaki önceleyen veya mutluluğu önceleyen paternalizm;* ahlaki önceleyen paternalizmde dikkate alınan nokta, yapılan müdahale sonucunda kişinin fiziki ve psikolojik durumunun iyiye gidecek olmasıdır. Mutluluğu önceleyen paternalizmde ise bireylerin hayat tarzından ve standartlarından memnun olup olmadığı önem arz etmektedir.

Dworkin tarafından yapılan paternalizm sınıflandırılmasının yanı sıra literatürde farklı paternalizm türlerine de yer verilmiştir. Bunlar Tablo 1’de kısaca özetlenmiştir. Tablo 1, paternalizmin farklı alanlarda nasıl şekillendiğini ve bu alanlarda devletin rolünü açıklamaktadır. Bütün paternalizm türleri, kişilerin iyiliğinin artırılmasını ön planda tutarak buna yönelik devlet müdahalelerini içermektedir. Örneğin hukuki paternalizmde, kişileri hem kendisinden hem de başkalarına zarar vermesinden korunması; refah paternalizminde toplumdaki eşitsizliklerin azaltılması ve kişilerin yaşam seviyesinin yükseltilmesi; medikal paternalizmde hastaların sağlığının korunması ve endüstriyel paternalizmde ise çalışanların refahının ve iş güvenliğinin korunması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda paternalizm türleri, devletin farklı alanlardaki politikalarını ve müdahalelerini ifade etmektedir.

Tablo 1: Paternalizm Türleri

Hukuki Paternalizm	Devletin, kişinin kendisine ya da çevresine zarar verecek eylemleri, zorlayıcı yasa veya uygulamalar ile engellemesidir.
Ahlaki Paternalizm	Devletin, bireyin refahından ziyade ahlaki açıdan iyiliğini artırmak veya desteklemek adına yaptığı müdahalelerdir.
Dini Paternalizm	Devletin, belirli bir dinin esaslarını, yasal kural veya kurumlar ile desteklemesidir.
Endüstriyel Paternalizm	Özel firma ya da kooperatiflerin, kendi çalışanlarını korumak amacıyla gerçekleştirdiği uygulamalardır.
Refah (Sosyal) Paternalizmi	Devletin, kişilerin refahını artırmak amacıyla izlediği politikalarla.
Otoriter Paternalizm	Devletin, baskı, güç ve korku kullanma yolu ile toplum üzerinde meydana getirdiği hakimiyettir.
Liberal Paternalizm	Kişilerin özgürlüğünü korumakla birlikte özel ve kamu kurumlarının, kişilerin refahını artıracak alanlara müdahalesini meşru gören paternalizm türüdür. Richard Thaler ve Cass Sunstein tarafından öne sürülmüştür.
Medikal Paternalizm	Hasta kişinin tıbbi konularda yetersiz bilgiye sahip olduğunu varsayan ve doktorların aldığı kararların hastanın iyiliğine olduğunu kabul eden paternalizm türüdür.

Kaynak: Aktan ve Yay, 2021: 11-13.

II. BABA (PATERNALİST) DEVLET ANLAYIŞI

Paternalizm anlayışı, kişinin iyiliğini artırmak için yapılan müdahaleyi içermektedir. Bu amaçla kişilere yapılan müdahaleler zorlayıcı nitelikte olabilmektedir (Archard, 1990: 36). Paternalist anlayış, tam anlamıyla baba şefkatiyle davranma özelliği barındırmaktadır. Zararın önüne geçme veya faydayı artırma gayesiyle diğer kişiler üzerinde kullanılan güç ise paternalizme ayrıca siyasi bir özellik katmaktadır. Emniyet kemeri ve kask kullanma zorunluluğunu içeren yasaların çıkarılması ya da toplumsal refahın iyileştirilmesi adına yürütülen politikalar, paternalist anlamda devlet müdahalelerine birer örnek teşkil etmektedir (Buyrukoğlu vd. 2016: 17).

Baba devlet anlayışı, toplumun tüm üyelerinin can ve mal güvenliklerini sağlamakla birlikte kişilerin yaşam standartlarını artırmayı ve problemlerinin çözülmesinde yardımcı olmayı içermektedir. Devlet, kişilerin problemlerine çözümler sunmalı ve ihtiyacı olan herkese el uzatmalıdır (Aktan, 2011: 199). Bu kapsamda baba devlet; beşerî sermayeyi dikkate alan bir duruş sergiler ve bireylerin eğitim, sağlık, adalet ve tasarruf alanlarında zarara uğramasını engelleyici düzenlemeler hayata geçirir (Buyrukoğlu, vd., 2016: 18). Paternalizm bir başkasına fayda sağlamayı içerdiği için bir tür yardımseverliktir. Ancak her yardımseverlik bir paternalizm örneği değildir. Örneğin aç bir insana sadece yiyecek vermek paternalizme örnek oluşturmaz iken; kişiye yiyecek vermekle birlikte onu yemesi için zorlamak bir paternalizm örneğini oluşturmaktadır. (Clarke, 2002: 83). Devlet de bu kapsamda vatandaşlarının iyiliğini onlardan daha çok düşünmekte ve birtakım müdahalelerde bulunmaktadır. Çeşitli yasalar veya cezalar ile kişileri, kendileri için daha iyi olan seçeneklere yönlendirerek bir baba gibi koruma işlevi görmektedir.

Devletin paternalist çerçevede yürüttüğü politikalar kişilerin tercihlerini veya özgürlüklerini, paternalist müdahale öncesindeki duruma kıyasla onlar için daha faydalı olan alternatifleri seçecek yönde kısıtlar (Voigt, 2015: 87). Dworkin, devletin paternalizm kapsamında gerçekleştirdiği uygulamalara birtakım örnekler

sıralamıştır. Bunlar Tablo 2’de özetlenmiştir. Tablo 2’de yer alan örnekler incelendiğinde paternalist müdahalelerin, genellikle kamu düzeninin, halk sağlığının, ekonomik dengenin, ahlaki ve sosyal normların korunması amacı güttüğü söylenebilir.

Tablo 2: Paternalist Müdahale Örnekleri

Kanunların, motosiklet kullanırken kask giyme zorunluluğunu gerektirmesi.	Kanunların, çeşitli kumar türlerini yasaklaması.
Kanunların, cankurtaran yokken kişilerin halka açık yerlerde yüzmesini yasaklaması.	Kanunların, kredilerin maksimum faiz oranlarını düzenlemesi.
Kanunların, intiharı suç olarak nitelendirmesi.	Kanunların, çocukların ve kadınların belirli işlerde çalışmasını yasaklaması.
Kanunların, zararlı sonuç doğurabilen ancak anti sosyal davranışa yol açmayan ilaçların kullanımını düzenlemesi.	Kanunların, belli meslek grupları için lisans gerektirmesi, lisans olmadan çalışanları para veya hapis cezasına maruz bırakması.
Kanunların, insanların emeklilik sigortası almaları için gelirlerinin belirli bir kısmının ayrılması hususunda zorlaması.	Kanunların, düelloya karşı düzenlemeler içermesi.

Kaynak: Dworkin, 1972: 65-66.

Bireyin kendi iyiliği için zararlı olan bir faaliyete yasak getiren herhangi bir düzenleme paternalist olarak değerlendirilmektedir. Tablo 2’de bahsi geçen motosiklet kullanıcılarının kask giyme zorunluluğu, uyuşturucu kullanma yasağı ya da zorunlu eğitim kanunları yasal anlamda paternalist politikaların birer örneğini oluşturmaktadır (Kronman, 1983: 763). Bu açıdan paternalist anlayış, aynı zamanda refah devleti kapsamında yapılan müdahaleler ile de özdeşleştirilebilmektedir. Refah devlet (welfare state) anlayışı, sosyal refahı yükseltme amacıyla devlet tarafından gerçekleştirilen uygulama ve politikalar şeklinde ifade edilebilir. Bu kapsamda devlete özellikle sosyal nitelikli hizmetlerde ve sosyal hakların korunmasında önemli görevler düşmektedir. İşyerinin sağlığa uygunluğunun kontrolü, çalışan kadın ve çocukların iş gücü piyasasındaki haklarının korunması ve mesleki eğitimin teşviki gibi düzenlemeler sosyal devlet ve paternalist devlet anlayışına örnek teşkil edebilmektedir (Aktan, 1999: 43-45).

Sosyal ve paternalist politikalar, kişinin ve toplumun refahını yükseltme amacı taşır. Bu nedenle sosyal ve paternalist politikalar arasında bir benzerlik bulunmaktadır. Ancak devletin uyguladığı bütün sosyal politikaların paternalist müdahaleye örnek oluşturmadığını da ifade etmekte yarar vardır. Sosyal ve paternalist politikaların uygulanma şekilleri birbirinden farklılık arz etmektedir. Paternalizmde, devlet, kişilerin faydalarını onlardan daha çok düşünerek kararlar almakta ve toplumda baba görevini üstlenmektedir. Bu kapsamda devlet kişilerin iyiliğini artıracak uygulamalar için kanun veya ceza gibi zorlayıcı tedbirler alabilir, kişinin tercihlerini onlar için daha iyi olana yönlendirebilir veya özgürlük alanlarına müdahalede bulunabilir. Sosyal politikalarda ise devlet toplumda fırsat eşitliğini sağlamayı, sosyal eşitsizlikleri azaltmayı ve kişilerin yaşam koşullarını iyileştirmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla uyguladığı sosyal politikalarda kişilerin refah düzeylerine müdahalede bulunurken, tercih ve özgürlük alanlarına bir sınırlandırma getirmemektedir. Dolayısıyla sosyal ve paternalist politikaların ortak amacı kişinin iyiliğini ve refah düzeyini artırmaktır ancak sosyal politikalarda bir zorlama ya da kişinin özgürlük alanlarına müdahale söz konusu olmamaktadır.

III. TÜRKİYE'DE PATERNALİZM ANLAYIŞI

Çalışmanın bu kısmında Türkiye'de uygulanan çeşitli politikaların paternalizm anlayışı kapsamında değerlendirilmesine odaklanılmıştır. Bu kapsamda uygulanan politikalar incelenirken, öncelikle zaman bakımından bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Kişilerin yararını dikkate alan, refahını iyileştirme amacı güden veya tercihlerini sınırlandıran düzenlemeler diğer bir ifade ile paternalizme örnek teşkil eden uygulamalar, yıllar bazında ayrıştırılarak 3 farklı başlık altında ele alınmıştır. 1960 yılı ve sonrasında Türkiye'de ekonomik, siyasi ve toplumsal bakımdan önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu nedenle çalışmada ele alınan zaman aralığının başlangıç yılı 1960 olarak belirlenmiştir. Öncelikle 1960-1980 ve 1980-2000 yılları arasında paternalizme örnek teşkil edebilecek politikalar ele alınmış, daha sonrasında 2000 yılı ve sonrası üzerinde durulmuştur.

Çalışmada dikkate alınan zaman diliminde Türkiye'de pek çok devlet politikasının uygulandığı görülmüştür. Geçmiş yıllar içerisinde yapılan tüm kamusal düzenlemeleri irdelemek, çalışmayı amacından uzaklaştırabilir düşüncesiyle, paternalizme ya da paternalizm türlerine önemli örnek oluşturabilecek düzenlemeler çalışma kapsamında incelenmiştir.

A. 1960-1980 Yılları Arası

İki askeri darbenin yaşandığı 1960-1980 dönemi, Türkiye Cumhuriyet tarihinin siyasi karışıklık bakımından yüksek olduğu bir dönem olarak nitelenebilir. 1960 ve 1980 yıllarında yaşanan darbeler sonucunda çalışma hayatı ve sosyal haklar yeterince kullanılamasa da çalışma hayatı ve sosyal politikalara şekil veren çeşitli düzenlemelerin ve kurumsal yapının önemli adımları bu dönemde atılmıştır (Özaydın ve Çevik, 2017: 600).

27 Mayıs 1960 askeri müdahale sonucunda yeni bir anayasa kabul edilmiştir. Türkiye'de sosyal nitelikteki politikalara ilişkin 1961 Anayasası ile önemli adımlar atıldığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilkinin planlı kalkınma döneminin başlaması oluşturmaktadır (Batur, 2011: 63). 1961 Anayasası'nın 129. maddesi gereğince sosyal ve iktisadi kalkınmanın bir plana bağlanarak gerçekleştirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı görevlendirilmiştir (Öner, 2011: 479). İlk beş yıllık kalkınma planı 1963 yılı itibarıyla yürürlüğe girmiş ve bu planda toplum güvenliği ve refahı, sosyal güvenlik, aile planlaması, sağlık ve sosyal refah hizmetleri başlıklarına yer verilmiştir (Kantar, 2019: 12). Bu dönemde ülke ekonomisinde ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanabilmesi adına planlı dönem olarak da ifade edilen yeni bir dönem başlatılmıştır. İlgili dönemde hazırlanan kalkınma planlarının içeriği incelediğinde, uzun vadeli kalkınma planları ile toplumun yaşam seviyesinin yükseltilmesi, işsizlik sorununun çözülmesi, yeni iş sahalarının oluşturulması, kişi başına düşen gelirin artırılması, bölgeler arası dengesizliğin ve gelir eşitsizliğinin azaltılması gibi sosyal paternalizme örnek teşkil edecek hedeflerin daha çok birinci ve ikinci kalkınma planlarında yer aldığını ifade etmek mümkündür (Takım, 2011: 156).

1961 Anayasasının, sosyal politika alanında önemli bir adım olduğu ifade edilebilir. Önceki yıllarda sosyal güvenlik ve çalışma şartlarının düzeltilmesi konularında yetersiz olan sosyal düzenlemeler, 1961 Anayasası ile önem

kazanmıştır (Şişman, 2017: 12). 1961 Anayasası'nda sosyal güvenlik ve sağlık, hak olarak ele alınmış ve bu hakları sağlama ve koruma sorumluluğu devlete yüklenmiştir (Güvercin, 2004: 92). Sosyal güvenlik alanında gerçekleştirilen diğer bir önemli düzenleme, 1965'te hayata geçirilen Sosyal Sigorta Kanunudur (Yay, 2014: 157). Bu kanun ile genel olarak sosyal güvenlik alanında iyileşmelerin başlatıldığını görmek mümkündür. Sosyal sigortalardan faydalanma koşulları ve sağlanan ödemeler dikkate alınmış ve buna yönelik iyileştirme politikaları uygulanmıştır (Şişman, 2017: 13). Sosyal Sigortalar Kanununun getirdiği bazı hükümler kısaca şu şekilde sıralanabilir (Özbek, 2006: 284);

- İş kazalarında sağlanan sağlık yardımlarının ve iş göremez ödeneklerinin 20 aylık bir süre ile sınırlandırılmasına son verilmiştir.
- Sağlık sigortasının sağladığı sağlık yardımlarından belli şartlarda eş ve çocuklarının da faydalanması hüküm altına alınmıştır.
- Kadınlar için emeklilik yaşı 60'tan 55'e indirilmiştir.
- Erken yaşlanma ya da yıpranma halinde 50 yaşından itibaren emekli aylığı bağlanması olanaklı hale getirilmiştir.
- Maluliyet, ölüm ve yaşlılık hallerinde sağlanan aylıkların alt sınırları yükseltilmiştir.

Sosyal Sigorta Kanununda sosyal güvenlik alanına yönelik yer verilen hükümlerin ve gerçekleştirilen iyileştirmelerin, paternalizm türleri arasında endüstriyel ve hukuki paternalizme; sağlık yardımları ve aylıklara ilişkin iyileştirmelerin ise sosyal paternalizme örnek oluşturduğunu ifade etmek mümkündür.

Bu dönemde sosyal paternalizme örnek oluşturabilecek daha farklı uygulamalar da hayata geçirilmiştir. Sosyal paternalist politika kapsamında 1963'te Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuş ve yaşlı kimselerin korunması ve desteklenmesinde devlet, doğrudan sorumluluk yüklenmiştir (Batur, 2011: 70). 1976 yılında 222 sayılı kanun kapsamında kamusal sosyal harcama niteliği taşıyan "65 yaş aylığı" hayata geçirilmiştir. Bu aylık kapsamında 65 yaşında muhtaç ve kimsesiz olan vatandaşlara herhangi bir karşılık beklemeden destekleyici ödemeler yapılmaya başlanmıştır (Güvercin, 2004: 92). Bu uygulama, ülkemizde doğrudan kamusal kaynaklarla finanse edilen ilk yasal sosyal yardım niteliği taşımaktadır. İlerleyen yıllarda bir düzenlemeye gidilerek 2005 yılında engelli kimseler de 222 sayılı kanun kapsamına alınmıştır (Metin, 2011: 186-187).

Bu dönemde uygulamaya başlanılan paternalist uygulamalardan bir diğerini de zorunlu eğitim uygulaması oluşturmaktadır. Zorunlu eğitim programları ile kişiler belirli bir zorunlu eğitim sürecine tabi tutulmaktadır. Devlet, zorunlu eğitim uygulaması ile eğitim seviyesi yüksek beşerî sermayenin oluşturulmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda kişinin iradi kararı söz konusu olmadan devlet onun iyiliği adına kişiyi belli bir süre zorunlu eğitime tabi tutmakta ve çeşitli nedenlerle zorunlu eğitimini tamamlamayanlara yaptırım uygulayabilmektedir.

Türkiye'de 5 Ocak 1961 tarihinde zorunlu eğitimin süresi beş yıl şeklinde belirlenmiştir. Sonrasında 1974 yılında Millî Eğitim Şûrası tarafından yapılan öneri ile zorunlu eğitim süresi sekiz yıla çıkarılmıştır. Ancak sekiz yıl zorunlu eğitim

uygulaması 1997 yılı itibariyle hayata geçirilebilmiştir (Göksoy, 2013: 32). Sekiz yıllık zorunlu eğitim, ilköğretim çağındaki 6-14 yaşındaki çocukları kapsamaktadır. Bu yaştaki tüm çocuklar için sekiz yıllık eğitim mecburidir ve devlet okullarında herhangi bir ücret talep edilmeden sunulmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), zorunlu eğitim ile her çocuğun iyi birey olarak topluma kazandırılmasını, temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık edinmesini, milli ahlaka uygun bir şekilde yetişmesini, yetenekleri doğrultusunda hayata ve bir üst kademedeki eğitimine hazırlanmasını amaç edinmiştir (Töremen, 2011: 20).

1960-1980 dönemi kısaca ele alındığında; 1960 yılında bir askeri müdahale gerçekleşmiş ve bu kapsamda yeni anayasa kabul edilmiştir. 1961 Anayasası ile birlikte kişilere sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar kapsamında çeşitli iyileştirmeler sağlanmıştır. Söz konusu iyileştirmeler paternalizm devlet anlayışı ile incelendiğinde, bireylerin refah düzeylerini artırma ve onlara daha iyi yaşam seviyeleri sunma açısından refah paternalizmi niteliği taşıdığı söylenebilir. Eğitim alanında yapılan düzenlemelerin ise hukuki ve sosyal paternalizm türlerine örnek teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra söz konusu dönemlerde yaşanan askeri darbeler dikkate alındığında; yapılan düzenlemelerin sınırlı kaldığı, bireyin refahını ve iyiliğini düşünen paternalist politikaların siyasi ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle yeterli düzeyde gerçekleştirilemediği ve 1980 yılındaki askeri darbenin daha önce gerçekleştirilen sosyal düzenlemelerin etkilerini azaltmış olabileceği ifade edilebilir.

B. 1980-2000 Yılları Arası

İkinci dünya savaşı sonrasında ekonomik durum, çok partili siyasal yaşama geçiş, sanayileşme ve kente göçün artması gibi etkenler sosyal politikalara ağırlık verilmesinin yolunu açmıştır. Özellikle de 1960 ve 1970’li yıllarda bu konuda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak 1980 yılına gelindiğinde söz konusu politikalar yavaşlayarak duraksamaya ve devlet anlayışında çeşitli değişiklikler yaşanmaya başlamıştır (Güvercin, 2004: 94). Bu kapsamda 1980 ve sonraki yıllarda, ekonomide serbestleşme, özelleştirme ve yerelleşme gibi hareketler nedeniyle devletin ekonomideki rolü nispeten daralmıştır. 24 Ocak kararları sonrasında sosyal devlet anlayışı geri planda kalmaya ve çalışanların hayat şartları nispeten zorlaşmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra, “sosyal devlet” veya “baba devlet” gibi söylemlerin bu dönemde sınırlı yer alması da sosyal devlet eksenli bakış açısının geri planda kaldığına işaret etmektedir (Yay, 2014: 158).

Bu dönemde 1961 Anayasası yürürlükten kaldırılarak yerine 1982 Anayasası hazırlanmıştır. 1982 Anayasası’nın 60. Maddesinde “*Herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu*” belirtilerek sosyal güvenlik hakkına yer verilmiştir. Bu kapsamda sosyal güvenliğin bir hak olarak tanımlanması ve buna ilişkin devletin gerekli tedbirleri almakla yükümlü tutulması, hukuki ve otoriter paternalizmin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte 61. maddede devletin sosyal görevlerine ilişkin bazı hükümlere de yer verilmiştir.

Sosyal paternalizm anlayışı kapsamında değerlendirilebilecek ifadeler şu şekildedir²:

- Devlet, engelli kişileri koruyucu ve topluma entegre olmasını sağlayacak önemler alır.
- Yaşlı kimseler korunur ve yardım vb. diğer haklar devlet tarafından sağlanır.
- Korunmaya muhtaç çocukların topluma entegre edilebilmesi için gerekli önlemler devlet tarafından alınarak, teşkilat ve tesisler kurulur.

Türkiye’de 1980 yılı ve sonrasında yaşanmaya başlayan eğitim ve kamu kurumlarında başörtüsü yasağı, uzun yıllar tartışma konusu olmuştur. Üniversitelerde başörtü kullanma ile ilgili ilk sorun 1968 yılında yaşanırken, kamu kurumlarında başörtüsü kullanmaya ilişkin sorunlar 1982 Anayasası’nın kabul edilmesiyle birlikte başlamıştır (Çiçekli, 2019: 279). 1990’lı yıllarla birlikte eğitim ve kamu kurumlarında başörtü kullanma sorunu hız kazanmıştır. Toplumda başörtü kullanan kişiler demokratik düzene muhalif gibi görülmüş ve bu nedenle toplumda kutuplaşmalar yaşanmıştır (Sezer Şanlı ve Coşğun, 2020: 391). Bu kapsamda devletin kişilerin inançlarına yönelik getirdiği sınırlandırmalar veya yasaklar paternalist anlayış çerçevesinde değerlendirildiğinde, otoriter, hukuki ve dini paternalizm türlerine örnek oluşturduğunu ifade etmek mümkündür.

Aynı dönemde sosyal paternalizm kapsamında da çeşitli adımlar atılmıştır. Bu adımlardan birini 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu’nun kurulması oluşturmaktadır. Kurulan bu fon ile gelir düzeyi düşük kişilere yardım edilmesi, sosyal adaleti düzeltici yönde tedbirlerin alınması, gelir dağılımında eşitliğin artırılması ve sosyal yardımların teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra fon aracılığıyla sosyal güvencesi olmayan kişilere belli düzeyde güvence sağlanması hedeflenmiştir (Metin, 2011: 188). Ancak devletin bu fona ilişkin görevi doğrudan kaynak ayırmaktan ziyade, fon kapsamında toplanan bağışların dağıtımını şeklinde gerçekleştirmiştir. Söz konusu fon, vergi gibi asli kamusal kaynaklarla finanse edilmemiştir. Dolayısıyla fon kapsamında yapılan yardımlar da kamusal gelirlerle finanse edilen bir sosyal yardım niteliği taşımamıştır (Batur, 2011: 66). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu’nun kurulması, sosyal yardımların teşvik edilmesi ve sosyal adaleti düzenleyici tedbirlerin alınması gibi adımlar paternalist anlayış çerçevesinde incelendiğinde, sosyal paternalizm uygulamalarına örnek teşkil etmektedir.

1980-2000 döneminde sosyal paternalizm örneği olarak değerlendirilebilecek bir diğer adımı yeşil kart uygulaması oluşturmaktadır. Herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmayan ve sağlık ihtiyaçları için yeterli geliri bulunmayan kişilerin sağlık ihtiyaçlarının giderilebilmesi için 1992’de Yeşil Kart hayata geçirilmiştir. Gelir düzeyi düşük kimselerin tedavi masraflarının devlet tarafından karşılanması yeşil kart ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır³.

²<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2709&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>. 14.11.2017

³ <https://www.saglik.gov.tr/TR,10358/kanunlar.html>. 14.11.2017

1990 ve sonrası dönemde hukuki paternalizme örnek oluşturacak devlet müdahalelerinin, 1980 ve öncesine kıyasla ağırlık kazandığını ifade etmek mümkündür. Bu kapsamda 1992 yılında araç kullananlara⁴ ve ön koltukta seyahat edenlere emniyet kemeri takma zorunluluğu getirilmiştir. İlerleyen yıllarda emniyet kemeri kullanma zorunluluğunun kapsamı genişletilmiştir. 1998 yılında minibüslerin arka koltuklarında, kamyon, kamyonet ve şehirlerarası otobüslerde emniyet kemeri kullanımı mecburi hale getirilmiştir (Savaşçı, 2013: 29). Söz konusu düzenleme ile emniyet kemeri kullanımını zorunlu hale getirilerek, bireyin tercihinin bırakılmamış ve herhangi bir kaza sonucunda kişinin kendisine gelebilecek zararı azaltmak hedeflemiştir. Kişilerin tercih özgürlüğünü sınırlayan emniyet kemeri düzenlemesinin, hukuki paternalizme örnek oluşturduğunu ifade etmek mümkündür.

1996'da bireylerin sağlığını zararlı maddelere karşı koruma maksadıyla 4207 sayılı "*Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun*" hayata geçirilmiştir. Söz konusu kanun kişilerin kendi iyiliklerini koruma amacı taşıdığı için devletin paternalistik müdahaleleri arasında önem arz etmektedir. 4207 sayılı Kanun ile devlet, kişilerin ve gelecek nesillerin sağlıklarını tütün ürünlerinin zararlarına karşı korumayı amaçlamıştır. Bunun yanı sıra kanun kapsamında tütün ve benzeri ürünlerin kullanımını teşvik edici nitelikte reklam ve kampanyalara karşı bir düzenleme getirilmesi hedeflenmiştir⁵. Devlet kişilerin iyiliğini ondan daha çok düşünerek çeşitli kanunlar ya da düzenlemelerle zararlı ürünlerin kullanımına veya zararlı ürün kullanılmasının teşvik edilmesine birtakım yasak ve sınırlandırmalar getirmektedir. Getirilen bu düzenlemelerin, tıpkı emniyet kemerinde olduğu gibi hukuki paternalizme örnek oluşturduğu ifade edilebilir.

Paternalizm anlayışı, devlete bireylerin iyilikleri için özgürlüklerini sınırlandırmaya yönelik işlevler yüklemekle beraber, toplumda bütün bireylerin özellikle de yardıma muhtaç bireylerin korunması ve refah düzeylerinin iyileştirilmesine yönelik işlevler de yüklemektedir. 1980 ve sonraki yıllarda yaşlıların ve çocukların korunması, yaşam seviyelerinin iyileştirilmesi, sosyal güvenlik, emniyet kemeri ve tütün ürünleri kullanımı gibi çeşitli alanlarda düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda 1980 sonrası dönemde devletin hukuki, otoriter, dini ve sosyal paternalist anlayış kapsamında müdahalelerde bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

C. 2000 Yılı ve Sonrası

2000 yılı sonrasında paternalist çerçevede uygulanan politikalara öncelikle 2003'te gerçekleştirilen "İlköğretimde Ücretsiz Kitap Dağıtım Projesi" örnek olarak gösterilebilir. Bu proje ile MEB tarafından ilköğretim düzeyindeki öğrencilere ders kitaplarının ücretsiz bir şekilde dağıtılması planlanmıştır. Proje 2003-2004 öğretim yılı itibarıyla uygulamaya başlanmış ve öğrencilerin ihtiyaç duyduğu eğitim kitapları ücretsiz bir şekilde dağıtılmıştır (Bayrakçı, 2005: 1). Aynı dönemde ayrıca zorunlu eğitim süresi de değiştirilmiştir. Devlet sosyal paternalist anlayış

⁴ Şehir içi yollarda ticari otomobil ve minibüsle yolcu taşımacılığı yapan araç sürücülerini hariç, otomobil ve otomobil gibi tescil işlemi gören arazi taşıtları ve minibüs gibi taşıtların sürücülerini.

⁵ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4207.pdf>. 14.11.2017

çerçevesinde sekiz yıllık zorunlu eğitimin süresini 30 Mart 2012 tarihi itibarıyla 12 yıla çıkarmıştır. Toplumdaki eğitim seviyesinin yükseltilmesi amacıyla kişiler 4 yıllık ilköğretim, 4 yıllık ortaokul ve 4 yıllık lise şeklinde 12 yıllık zorunlu kademeli eğitime tabi tutulmuştur (Göksoy, 2013: 32).

Paternalist anlamda değerlendirilebilecek uygulama örneklerinden bir diğerini 2003 yılında yürürlüğe giren Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) oluşturmaktadır. Devlet BES ile kişilerin bireysel tasarruflarının artırılmasını ve emeklilik hayatlarında maaşın yanı sıra ek gelirin sağlanmasını hedeflemektedir. 2017 yılı itibarıyla kişilere zorunlu veya gönüllü katılım sunan BES uygulamasının, liberal paternalizme bir örnek oluşturduğu ifade edilebilir (Özdemir, 2022: 41).

Sigara kullanımı, tıpkı emniyet kemeri gibi kişileri önemli düzeyde etkileyen ve toplum sağlığı için ciddi neticeleri olan bir problemdir. Bu soruna bütün devletler öncelikle kendi içlerinde, daha sonrasında küresel düzeyde bir çözüm arayışı içerisinde olmuşlardır (Savaşçı, 2013: 35). Devlet hukuki ve refah paternalizm anlayışı kapsamında tütün kullanımını sınırlandırma ve kişileri tütün ve tütün ürünlerinin zararına karşı koruma amacı gütmüştür. Ülkemizde de bu anlamda dumsız hava sahası uygulaması benimsenmiştir. 1996'da yürürlüğe giren Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun'unun içeriği 2008 yılında genişletilmiştir. Kanunun uygulanması açısından iki aşamalı bir süreç belirlenmiştir. Bu kapsamda 19 Mayıs 2008 tarihinde ikram sektörü dışındaki sektörlerde kapalı alanlarda sigara içme yasağı getirilmiştir. 19 Temmuz 2009 tarihinde ise sigara içme yasağı ikram sektörü dahil tüm sektörlerde uygulanır hale gelmiştir. Kamu hizmeti sunan binalarda koridor dahil tüm kapalı alanlarda sigara içme yasağı uygulanmıştır. Böylece 2009 Temmuz ayı ile birlikte Türkiye tam dumsız ülke niteliği kazanmıştır (Savaşçı, 2013: 41-42).

Halk sağlığı ve bilhassa genç nesiller açısından oldukça önemli yer tutan tütün ve tütün ürünlerine karşı devlet, refah ve hukuki paternalizm anlayışı çerçevesinde hareket ederek çeşitli politikalar geliştirmekte ve hayata geçirmektedir. Bu amaçla uygulanan en geniş kapsamlı mücadeleyi dumsız hava sahası oluşturmaktadır. Devlet reklam filmleri, kamu spotları, ücretsiz tıbbi destek uygulamaları, tütün ürünlerinin zararlarına karşı toplumun bilgilendirilmesi ve sigara bağımlılığın azaltılması gibi araçları kullanarak birtakım eylem planları gerçekleştirmektedir (Tengilimoğlu, Güzel ve Günaydın, 2013: 3). Ayrıca Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun kapsamında, alkol ve tütün ürünlerinin tüketiminin teşvik edilmesinin engellenmesi ve söz konusu ürünlerin görüntülerine sansür uygulanması düzenlenmiştir (Kökcü, 2016: 97).

Devletin genç neslin sağlıklı beslenmesini sağlayabilmek amacıyla yaptığı çeşitli müdahaleler de sosyal paternalizm kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bireylerin sağlıksız bir şekilde beslenmelerinin önüne geçmek ve şeker-asit seviyesi fazla olan fastfood nitelikteki ürünlerin tüketimini azaltmak amacıyla MEB 2016'da "*Okul Kantinlerinde Satılacak Gıdalar ve Eğitim Kurumlarındaki Gıda İşletmelerinin Hijyen Yönünden Denetlenmesi*" isminde bir genelge yayınlamıştır. Bu kapsamda, eğitim kurumlarında satışa sunulacak ürünlerin kriterleri, kantin, yemekhane ve büfe tarzı yerlerin sahip olması gereken gıda

güvenliği ve temizlik koşulları yeniden düzenlemiştir. Eğitim kurumlarında satışı uygun bulunmayan yiyecek ve içecekler kapsamında, cipsler, enerji içecekleri, kızartmalar ve tüm çikolata türleri gibi sağlık açısından zararlı ürünler yer almıştır⁶.

Kişilerin sigara, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı ürünleri kullanma ya da yanlış beslenme alışkanlıkları çoğunlukla küçük yaşlarda başlamaktadır. Küçük yaşlarda edinilen bu alışkanlıklar zamanla bireyin hayat tarzı haline dönüşür (Kökcü, 2016: 98). Bu kapsamda devlet ahlaki paternalizm anlayışı kapsamında hareket ederek, çeşitli yasal düzenlemeler ile küçük yaşlarda alışkanlık haline gelen zararlı ürünlerin kullanımına ya da kullanılmasının teşvikine çeşitli sınırlamalar getirebilmektedir. Bunun yanı sıra alkol ve tütün ürünlerinin kullanımını özendirme, dumanlı hava sahası ve eğitim kurumlarında satılacak ürünlere ilişkin yapılan düzenlemelerin hukuki paternalizme de örnek teşkil ettiğini ifade etmek mümkündür.

Devletin paternalistik anlamda yürüttüğü politikalar, bireylerin seçimlerini kısıtlamanın yanı sıra toplumsal refahın artırılması amaçlarını da barındırır. Sosyal politikaların bir kurum tarafından ve daha etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur. Bu kapsamda sosyal nitelikli politika ve destekler artış eğilimi göstermeye başlamıştır (Batur, 2011: 73). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından topluma özellikle de yardıma muhtaç kimselere yönelik birçok sosyal politika gerçekleştirilmektedir. Bakanlık tarafından gerçekleştirilen düzenlemelere örnekler şu şekilde sıralanabilir⁷:

- Eşini kaybetmiş kadınlara sağlanan nakdi yardımlar (2012),
- Görme özürlü kişilerin eğitim ve rehabilitasyon sürecini evde bakım hizmetlerinden faydalanarak geçirmesi (2012),
- 12 yıllık zorunlu eğitim programı ve şartlı eğitim yardımları (2012),
- Yakacak yardımları (2003 yılından itibaren yürütülmekte),
- Çocuk işçiliğinin önlenmesi (2012),
- Sosyal yardım-istihdam ilişkisinin etkinleştirilmesi (2014).

2000 yılı ve sonrasında gerçekleştirilen paternalistik politikalara bir diğer örneği belirli alanlarda kredi kartı kullanımına getirilen taksit sınırlandırması oluşturmaktadır. Günümüz itibarıyla kredi kartı kullanımı hayatımızda önemli bir yer tutmaktadır. Kredi kartı kullanımının faydalı tarafları olduğu gibi zararlı tarafları da olabilmektedir. Bu açıdan devletin kişilerin iyiliğini düşünmek adına yanlış tüketim kararlarını kısıtlamak ya da onları kredi kartının menfi sonuçlarından korumak amacıyla kredi kartı ile taksitle alışverişlere kısıtlama getirmesi paternalist politikalara örnek teşkil edebilmektedir.

31 Aralık 2013'te Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelikte bir değişikliğe gidilmiş ve "kredi kartlarıyla yapılan mal ve hizmet alımları ve nakit çekimlerinde taksitlendirme süresi dokuz ayı geçemez" ibaresi eklenmiştir.

⁶http://mevzuat.meb.gov.tr/html/kantingidahijyen/kantingidahijyen_0.html.18.11.2017

⁷ <http://www.aile.gov.tr/mevzuat/mevzuat> 18.11.2017

Bununla birlikte kredi kartıyla telekomünikasyon ve kuyumla ilgili harcamalar ile gıda, yemek ve akaryakıt alımlarında taksit uygulanmayacağı hükmü eklenmiştir. Ancak 2014 yılında kuyumla ilgili taksit yasağı kaldırılarak taksit süresi dört ayı geçmeyecek şekilde değiştirilmiş ve taksit sınırlandırılmasına “hediye kart, hediye çeki vb. şekilde herhangi bir somut bir mal veya hizmet içermeyen ürünler eklenmiştir. Bununla birlikte 25 Kasım 2015 tarihinde bir değişiklik yapılmış ve “eşya, mobilya ile eğitim ve öğrenim ücretine ilişkin harcamalarda taksit süresi on iki ay uygulanır” hükmü eklenerek taksit bakımından mal ve hizmet konusu genişletilmiştir (Kökcü, 2016: 55). Devletin kredi kartı kullanımına ilişkin getirdiği sınırlandırmaların ana amacı toplam talebin azaltılmasıdır. Ancak kredi kartı sınırlandırmasını paternalist anlayış çerçevesinde incelemek de mümkündür. Devlet, çeşitli alanlarda kredi kartı kullanımına ilişkin sınırlandırma getirerek kişilerin borçlanma kararlarına bir müdahalede bulunmaktadır. Her ne kadar bu müdahalenin ana amacı ekonomik olsa dahi, devlet kişilerin kredi kartı kullanarak, diğer bir ifadeyle “olmayan parayı” kullanarak, yapacakları harcamalarının sınırlandırılmasını amaçlamaktadır. Böylelikle kişilerin gelecekte finansal anlamda uğrayabilecekleri olası zararı azaltılması ve faydalarının artırılması dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda kişilerin borçlanma kararlarına bir sınırlandırma getirilmesi hukuki paternalizm olarak değerlendirilebilirken, kişilerin ekonomik refahının korunma amacı sosyal paternalizm olarak değerlendirilebilir.

Sağlık Bakanlığı nezdinde yürütülen obezite karşıtı programlar da kamusal anlamda medikal paternalist politika olarak değerlendirilebilir. Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı (2013-2017) ile kişilerin sağlıkları için az tüketmesi gereken ürünlerde vergi miktarlarının artırılması ve sağlıklı gıdaların tüketiminin ise fiyatlara uygulanacak düzenlemeler ile teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda “tuz, şeker ve yağ içeriği yüksek gıdalara yönelik vergilerde artış ve temel gıdalara yönelik vergi indirimi” yapılması ve 2017 yılına kadar Maliye Bakanlığı ile Gıda ve Tarım Hayvancılık Bakanlığı’nın mevzuat çalışmalarının tamamlanması öngörülmüştür (Ayyıldız ve Demirli, 2015: 60).

Tüm toplumu etkileyen savaş, afet ve salgın gibi olağanüstü dönemlerde devlet tarafından yürütülen politikalar da paternalizm anlayışında yer bulmaktadır. Bu açıdan 2019 yılı itibarıyla başlayan pandemi, bütün ülkeleri ekonomik ve sosyal anlamda ciddi seviyelerde etkilemiş ve toplumun salgına karşı korunması için önlem alma gerekliliğini doğurmuştur. Bu kapsamda Türkiye’de 11 Mart 2020’de ilk korona virüs vakasının tespit edilmesiyle toplum sağlığını koruyucu tedbirlerin ivedi bir şekilde alınma süreci başlamış ve özellikle medikal paternalizm uygulamaları bu süreçte ağırlık kazanmıştır. Salgının toplum üzerinde meydana getireceği olumsuz etkileri olabildiğince en aza indirebilmek için 4 esas politika dikkate alınmıştır (Turan ve Çelikyay, 2020: 12)

- Fiziksel mesafenin korunması,
- Sağlık sisteminin devam edilmesi için gerekli tedbirlerin alınması,
- Temel ihtiyaç maddelerine yönelik üretim ve tedarik aşamalarının devamlılığı,

- Kamu düzeninin devam etmesi.

Salgının seyrinin ciddi boyutlara ulaşması, hükümetlerin ciddi önlem ve yaptırımlara başvurmasını zorunlu hale getirmiştir. Devletlerin bu süreçte uygulayacağı politikalar, salgın sürecinin başarılı şekilde yürütülmesi ve toplumsal sağlığın korunabilmesinde önemli bir faktörü oluşturmaktadır. Ülkelerin hastalığın yayılmasını önlemek için getirdiği çeşitli seyahat kısıtlamaları, ekonomik ve sosyal aktivitelerin azaltılması gibi önlemlerin altında toplumsal endişenin minimize edilmesi, kamu sağlığının ve düzeninin sağlanması amaçları yatmaktadır. Tüm bu amaçlar ise devletin medikal ve sosyal paternalizm anlamında hareket etmesine örnek teşkil etmektedir (Ahmadi, 2020: 68).

Tüm dünya ülkelerini kısa sürede etkisi altına alan korona virüs salgını devletlerin mali, ekonomik ve sosyal açıdan çeşitli tedbirler alma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Toplumsal sağlığı korumak, salgının yayılmasını engellemek ve salgından zarar gören kesim ve sektörleri korumak bu anlamda devletin en önemli rolü haline gelmiştir (Turan ve Çelikyay, 2020: 13). Ülkemizde salgının toplum ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri minimize edebilmek için 18 Mart 2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı tarafından “Ekonomik İstikrar Kalkanı” isimli paket kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu kapsamda 100 Milyar TL bütçe ayrılmış ve 21 maddelik tedbir paketi devreye sokulmuştur. Paket içeriğinde birçok önlem yer almaktadır. Ancak çalışmanın amacı dışına çıkılmaması adına paternalizme örnek oluşturabilecek tedbirler kısaca aşağıda sıralanmıştır. Söz konusu tedbirler incelendiğinde, sosyal paternalizm uygulamalarının ağır bastığını ifade etmek mümkündür⁸:

- Asgari ücret desteği devam etmiştir.
- Kamuda ve özel sektörde esnek ve uzaktan olacak şekilde alternatif çalışma modelleri üzerine yoğunlaşmıştır.
- Kısa çalışma ödeneği hayata geçirilmiş ve ödenekten faydalanma süreçleri kolaylaştırılmıştır.
- En düşük emekli maaşı 1.500 liraya yükseltilmiştir.
- Emekli bayram ikramiyeleri erken ödenmiştir.
- Aile ve Çalışma Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın belirlediği kriterlere göre ihtiyaç sahibi ailelere yapılacak nakdi yardımlar için ilave 2 milyar liralık kaynak ayrılmıştır.
- Tek başına yaşayan 80 yaş üstü yaşlılar için sosyal hizmet ve evde sağlık hizmetlerinden oluşan periyodik takip programı devreye alınmıştır.

Kişilerin virüse karşı korunmasında önemli bir yer tutan maske, salgının başlangıç sürecinde temin edilmesi zor ve pahalı bir konuma gelmiştir. Bu kapsamda devlet, toplumu salgına karşı koruyabilmek ve piyasada oluşan fırsatçılığı engelleyebilmek için risk grubundaki kişilere herhangi bir ücret olmadan kolonya ve koruyucu maske sağlamıştır⁹. Devletin kişilerin ekonomik anlamda

⁸<http://www.istanbul.gov.tr/cumhurbaskani-erdogan-ekonomik-istikrar-kalkani-tedbir-paketini-acikladi>. 04.12.2021

⁹<https://www.sanayi.gov.tr/covid-19/etil-alkol-maske-kolonya#65+vatandaslara-ucretsiz-kolonya-ve-maske-dagitimi> 04.12.2021

refahını düşünerek hareket etmesi sosyal paternalizme örnek oluştururken, koruyucu maske sağlaması medikal paternalizme örnek oluşturmaktadır.

Salgın eğitim alanı üzerinde de önemli etkiler meydana getirmiştir. Eğitim üzerinde meydana gelen olumsuz etkiyi minimize edebilmek için sosyal paternalizm anlamında çeşitli önlemler alınmıştır. Bütün eğitim kademelerinde uzaktan eğitime geçilmiş ve öğrencilerin eğitimlerini aksatmamaları için Eğitim Bilişim Ağı (EBA) sistemi hayata geçirilmiştir. Uzaktan eğitimler TRT EBA kanalı ile öğrencilerin erişimine sunulmuş, ilkokul, ortaokul ve liseler için ayrı ayrı televizyon kanallarında dersler akşam saatlerine kadar sürmüştür. Ayrıca lise ve üniversite sınavına girecek son sınıf öğrencileri için ise EBA Akademik Destek modülü geliştirilmiştir¹⁰.

Korona virüs ile mücadelede sağlık sektörü önemli rol oynamıştır. Bu nedenle virüsün yayılmasının önüne geçebilmek, sağlık sektörünü geliştirmek ve bu sektörde çalışan kişiler üzerindeki yükü hafifletebilmek amacıyla sosyal paternalizm anlayışı çerçevesinde birtakım önlemler hayata geçirilmiştir. Bunlar kısaca aşağıdaki gibi sıralanabilir (Koç ve Yardımcıoğlu, 2020: 144);

- Tüm vatandaşlar için e-devlet üzerinde talepte bulunan kişilere ayrı ayrı gönderilen QR kodu kullanılarak eczanelerden alınabilen kişi başına 5 ücretsiz maske uygulaması devreye girmiştir.
- Virüs salgınına karşı toplumu koruyabilmek adına “Hayat Eve Sığar” adlı izleme uygulaması hayata geçirilmiştir.
- Halk sağlığı hizmetleri için 32.000 sağlık profesyonellerinin işe alınması kararı alınmıştır.
- Kamu kurumlarının konuk evlerinde ücretsiz konaklama ve sağlık profesyonelleri için ücretsiz ulaşım imkanları hayata geçirilmiştir.
- Virüs testi ve tedavi masrafları SGK tarafından karşılanmıştır.

Korona virüs salgını iş gücü piyasasını ve istihdam sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Salgının seyrini hafifletebilmek için evden çalışma modeli benimsenmiştir. Bu durum ise özel sektörde kişilerin işten çıkarılmalarına veya ücretsiz izine ayrılmalarına yol açmaya başlamıştır. Devlet, kişilerin söz konusu olumsuzluklardan mümkün olduğunca az etkilenmeleri için iş fesih yasağı, nakdi ücret destekleri ve kısa çalışma ödenekleri gibi çeşitli önlemleri hayata geçirmiştir. Bu kapsamda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından salgının başlaması ile birlikte 9 ay gibi bir süre içerisinde yaklaşık 45,5 Milyar TL vatandaşlara destek ve yardımlar yapılmıştır. Bunun yanı sıra yaklaşık 6,4 milyon haneye 1000'er lira destek ödemesi gerçekleştirilmiştir. Salgının seyrinin hafiflemesi ile birlikte normal çalışma düzenine geçen çalışanlara “Normalleşme Desteği” sağlanmıştır¹¹.

Salgın ile mücadelede, koronavirüse karşı geliştirilen aşılardan temini ve virüse karşı korunmada öncelikli grupların aşılanması için gerekli tedbirler hayata

¹⁰<https://www.meb.gov.tr/turkiye-koronavirus-salgininda-ulusal-capta-uzaktan-egitim-veren-2-ulkeden-biri/haber/20618/tr> . 04.12.2021

¹¹<https://www.csgeb.gov.tr/haberler/bakan-selcuk-sosyal-koruma-kalkani-kapsaminda-yaptigimiz-yardimlarin-tutari-45-5-milyar-liraya-yaklasti/> 4.12.2021

geçirilmiştir. Bu kapsamda Sağlık Bakanlığı ön plana çıkmış ve toplumda aşı bilincinin yerleşmesine yönelik olarak kamuoyunu düzenli olarak bilgilendirmiştir. Ayrıca salgının başlangıcından itibaren vaka sayılarının yanı sıra aşılama sayıları da kolay anlaşılabilir grafik ve şekillerle toplumla paylaşılmıştır. Kişilerde aşı bilincinin yerleşmesini sağlamak ve aşılama sayısını artırmak gayesiyle ünlü kişiler ile çeşitli reklam filmleri çekilmiştir.

Salgının toplumda yayılmasını önlemek için uygulanan tüm bu politika ve tedbirler, medikal ve sosyal paternalist politikalar içerisinde yer almaktadır. Çünkü kişilerin salgına karşı korunması, bireysel faydanın yanı sıra kamusal anlamda da bir fayda ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle korona virüse karşı mücadelede; ekonomik ve sosyal amaçlı tedbirler, salgına karşı koruyucu ücretsiz ekipman dağıtımları, uzaktan eğitim sürecinde mevcut durumu yeterli olmayanlara dağıtılan tabletler, virüsten korunmaya karşı kişilerin bilinçlenmesi için yapılan afiş ve reklamlar, korona virüs belirtilerine ilişkin yapılan bilinçlendirmeler, hastalığa karşı riskli durumda olan öncelikli gruplara özgü tedbirler, virüs kapmış kişilerin çevresine bulaştırmaması adına alınan izolasyon önlemleri, Hayat Eve Sığar mobil uygulamalarının geliştirilmesi, aşı tedariki için yürütülen çalışmalar, toplumda aşı bilincinin yerleşmesi ve aşılama sayısının yükseltilmesi için çekilen reklam filmleri gibi alınan tüm önlemler medikal ve sosyal paternalist anlamda kamusal politikalara birer örnek teşkil etmektedir.

Türkiye’de 2000 yılı ve sonraki dönemde paternalist çerçevede değerlendirilebilecek diğer bir önemli düzenleme, genetik nitelikte bir hastalık olan SMA hastalığının önüne geçilmesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. 27 Aralık 2021 tarihi itibarıyla bu hastalığa karşı tedbir alabilmek için evlenmeden önce bireylere SMA taramalarının yapılması mecburi kılınmıştır. Bu kapsamda genetik özelliklere bağlı olarak çocukları SMA olma riski taşıyan evlenecek çiftlerin, eğer isterlerse tüp bebek tedavi masrafları devlet tarafından karşılanabilmektedir. Ayrıca, yeni doğan çocuklara yapılan genetik taramalara SMA hastalık taraması da eklenerek hastalığa karşı erken tedavinin başlanması öngörülmüştür¹². Devletin kişileri gelecekte olası hastalıklara karşı koruma maksadıyla söz konusu sağlık taramasını zorunlu kılmasını hukuki ve sosyal paternalizm olarak değerlendirmek mümkündür.

SONUÇ

Paternalizm, kişinin iyiliğini artırmak adına devletin kısıtlayıcı tedbirler almasını ifade eder. Ancak paternalist anlayışta devlet, yalnızca kişilerin tercihlerini ya da özgürlüklerini sınırlayıcı tedbirler almaz, aynı zamanda kişinin refah seviyesini yükseltme amacı da güder. Kişinin refahını artırıcı tedbirler paternalizm türleri içerisinde yer alan refah paternalizmi kapsamında değerlendirilebilir. Refah paternalizmi, sosyal devlet anlayışı kapsamında kişilerin ekonomik ve sosyal refahını koruma ve iyileştirme politikalarını kapsar. Bu çerçevede çalışmada incelenen dönemlerde uygulanan sosyal politikalar refah

¹²<https://www.aa.com.tr/tr/saglik/saglik-bakani-koca-evlilik-onesinde-sma-taramasi-zorunlu-hale-getirilecek/2437018> .4.12.2021

paternalizmine örnek olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra devletin toplum sağlığını korumaya yönelik uyguladığı politikalar medikal paternalizm; dini inançlara yönelik getirilen sınırlamalar dini paternalizm ve toplumda ahlaki düzeni koruma amacıyla gerçekleştirdiği düzenlemeler ahlaki paternalizm anlayışı kapsamında değerlendirilmiştir.

Paternalist anlayışta kişinin öz faydası önemlidir. Bununla birlikte kişinin tercih ve kararları, kendine zarar vermesi halinde sınırlandırılabilir. Bu açıdan paternalist düşüncede kişilerin zararlı mal ve hizmetlere karşı korunmasında, bireysel ve toplumsal refahın sağlanmasında devlet birtakım görevler üstlenmektedir. Paternalizm anlayışında devlet, bir baba görevi görerek beşerî sermayeyi koruyup gözetin ve kişinin refah seviyesini dikkate alan politikalar ve düzenlemeler gerçekleştirmelidir. Devletin kişilerin faydalarını ve refah düzeylerini artırmak amacıyla gerçekleştirdiği yasal düzenlemeler ve politikalar, hukuki ve otoriter paternalizm anlayışı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Kamusal politikalar, çalışma kapsamında üç ayrı döneme ayrılmış ve paternalist anlayış çerçevesinde incelenmiştir. 1960-1980 yılları arasında sosyal paternalizm örneklerinin ağırlık kazandığını ve endüstriyel ve hukuki paternalizme örnek olabilecek politikaların uygulandığını ifade etmek mümkündür. 1980 ve 2000 dönemi ele alındığında, kamusal politikalarda hukuki ve otoriter paternalizm anlayışının ön planda olduğu görülebilir. Aynı dönemde sosyal ve dini paternalizme örnek teşkil edebilecek düzenlemelere de yer verildiği görülmüştür. Çalışmada son olarak, 2000 ve sonrası dönemde uygulanan kamusal politikalar ele alınmıştır. Söz konusu dönemde sosyal paternalizm ve yaşanan pandemiye bağlı olarak medikal paternalizm politikalarının ağırlık kazandığını ifade etmek mümkündür. Ayrıca liberal ve hukuki paternalist anlayış çerçevesinde değerlendirilebilecek kamusal politikalar da hayata geçirilmiştir.

Paternalist anlayış çerçevesinde devletin kişilerin özgürlük ve tercih alanlarına müdahale edebileceği ya da sınırlandırmalar getirebileceği ön kabulünden hareketle, ele alınan dönemde olduğu gibi, bundan sonra da devletin çeşitli paternalist uygulamalara başvurusu beklenebilir. Kişi özgürlüklerine müdahale olarak da nitelendirilebilen paternalist uygulamalar, öteden beri tartışma konusu olsa da toplumsal yaşamın düzenlenmesi ve korunması bakımından, pozitif sonuçları göz önünde tutulduğunda tercih edilmeye devam edecektir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Yönetim ve Ekonomi Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır

Çıkar Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmadi, R. (2020). Koronavirüs Pandemisinin Toplumsal Etkileri. *Bilim Armonisi*, Cilt 3, Sayı 2, 65-72

- Aktan, C.C. (1999). Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Aktan, C.C. (2011). Eski Devlet Anlayışına Karşı Yeni Devlet Anlayışı. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 189-206.
- Aktan, C.C. ve Yay, S. (2021). Paternalizm ve Paternal Devlet. İçinde C.C. Aktan ve S. Yay (Eds.), *Paternal Devlet Kamusal İyiliksever ve Eleştirisi*. İzmir: SOBIAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları, 6-21.
- Archard, D. (1990). Paternalism Defined. *Oxford University Press on Behalf of The Analysis Committee*, Vol. 50, Iss. 1, 36-42.
- Ayyıldız, Y. ve Demirli, Y. (2015). Obezite Vergisine İlişkin Halkın Düşünceleri: Türkiye’de Bir Alan Araştırması. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 59-78.
- Batur, B. (2011). Sosyal Devlet Bağlamında Sosyal Politika ve Projelerin Sosyolojik Bir İncelemesi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Bayrakçı, M. (2005). Ders Kitapları Konusu ve İlköğretimde Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtım Projesi. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 165. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/milli_egitim_der_gisi/165/bayrakci.htm adresinden 18.11.2017 tarihinde alınmıştır.
- Buyrukoğlu, S. ve Bozdoğan, D., ve Köktaş, M. (2016). Paternalist Devlet Anlayışının Bir Gereği Olarak Günah Vergileri: Türkiye Örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, 15-31.
- Clarke, S. (2002). A Definition of Paternalism. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, Vol. 5, Iss. 1, 81-91.
- Çiçekli, A. (2019). Türkiye ve Avrupa Ülkelerindeki Başörtüsü Sorunsalı. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 44, 273-292.
- Dülger, M. (2014). John Stuart Mill’de Bireysel ve Toplumsal Fayda. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Dworkin, G. (1971). Morality and The Law. In R.A.Wasserstrom (Ed.), *Paternalism*. USA: Wadsworth Publishing Company, 107-126.
- Dworkin, G. (1972). Paternalism. *The Monist, Philosophy and Public Policy*, Vol 56, Iss. 1, 64-84.
- Dworkin, Gerald, "Paternalism", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.) <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/paternalism/>
- Göksoy, S. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Zorunlu Eğitim Uygulamaları. *Asya Öğretim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 30-41.
- Güvercin, H. (2004). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliği Tarihçesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, Cilt 57, Sayı 2, 89-95.
- Hospers, J. (1980). Libertarianism and Legal Paternalism. *The Journal of Libertarian Studies*, Vol. 4, Iss. 3, 255-265.
- Kantar, G. (2019). Kamu Politikalarına “Sosyal” Bakış Farklı Disiplinler Ortak Anlayış. İçinde G.Y. Şeren Kurular (Ed.), *Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Kamu Politikaları*. Ankara: Gazi Kitabevi, 1-19.
- Koç, İ. ve Yardımcıoğlu, F. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Uygulamaya Konulan Mali Tedbir ve Teşviklerin Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye ve Seçilmiş AB Ülkeleri Karşılaştırması. *SEYAD*, Cilt 8, Sayı 2, 123-152.
- Kökücü, H. (2016). Paternalizm Kavramı ve Örnek Uygulamalar. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kronman, A.T. (1983). Paternalism and The Law of Contacts. *Yale Law School Faculty Scholarship Series*, Vol. 92, Iss. 5, 763-798.
- Metin, O. (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar. *Çalışma ve Toplum*, Cilt 1, Sayı 28, 179-200.
- Myers, J.E., Sweeney, T.J. ve Witmer, J.M. (2000). The Wheel of Wellness Counseling for Wellness: A Holistic Model for Treatment Planning. *Journal of Counseling and Development*, Iss.78, 251-266
- Owen, F.K. ve Demirbaş Çelik, N. (2018). Yaşam Boyu Sağlıklı Yaşam ve İyilik Hali. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Cilt 10, Sayı 4, 440-453.

- Öner, E. (2001). Mali Olaylar ve Düzenlemeler Işığında Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare. Yayın No 359, Ankara: Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.
- Özaydın, M.M. ve Çevik, Ö.C. (2017). Türk Sosyal Politikasında Refah Kurumlarının Yapılanma Çabaları. *Emek ve Toplum*, Cilt 6, Sayı 16, 597-615.
- Özbek, N. (2006). Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar. İstanbul: Altın Matbaa.
- Özdemir, Ş. (2022). Liberter Paternalizm (Özgürlükçü Babacılık) ve Devlet Politikaları. *Toplumsal Politika Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 38-51.
- Savaşçı, Y. (2013). Paternalizm Gerçekten Paternalist mi?. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Soss, J., Fording, R.C. and Schram, S.F. (2009). Governing the Poor: The Rise of the Neoliberal Paternalist State. Annual Meeting of the American Political Science Association, Canada. http://stage.centerforthehumanities.org/sites/default/files/media/Governing%20the%20Poor_SossFordingSchram_2009.pdf. Adresinden 3.11.2017 tarihinde alınmıştır.
- Sezer Şanlı, A. ve Coşğun, B. (2020). Yeni Toplumsal Hareketlerin Yeni Aktörleri; 90'lı Yıllar Türkiye'sinde Başörtülü Öğrencilerin Mücadelesi., *Mukaddime*, Cilt 11, Sayı 2, 382-409.
- Şişman, Y. (2017). Türkiye'de Sosyal Politikaların Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi?. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 1-22. <https://doi.org/10.17541/optimum.281038>.
- Takım, A. (2011). Türkiye'de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları. *Maliye Dergisi*, Sayı 160, 154-176.
- Tengilimoğlu, D., Güzel, A. ve Günaydın, E. (2013). Sosyal Pazarlama Kapsamında Dumansız Hava Sahası: Örnek Bir Uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, 1-26.
- Thaler, R.H. and Susstein, C.R. (2003). Libertarian Paternalism. *The American Economic Review*, Vol. 93, Iss. 2, 175-179.
- Töremen, F. (2011). Kesintiye Uğrayan Eğitim Sürecimiz Üzerine. *Eğitime Bakış Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, Cilt 7, Sayı 21, 19-24.
- Turan, A. ve Çelikyay, H.H. (2020). Türkiye'de COVID-19 ile Mücadele: Politika ve Aktörler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 1-25. <https://doi.org/10.33712/mana.733482>.
- Voigt, K. (2015). New Perspectives on Paternalism and Health Care. In T. Schramme (Ed.), *Paternalism and Equality*. London: Springer, 87-101.
- Ware, S.J. (2020). Paternalism or Gender-Neutrality?. *Connecticut Law Review*, Vol. 52, Iss. 2, 537-604.
- Yay, E. (2014). Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet Tarihçesi. *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt 3, Sayı 9, 147-161.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://www.saglik.gov.tr/TR,10358/kanunlar.html>. Erişim Tarihi: 14.11.2017
- <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25.html>. Erişim Tarihi: 14.11.2017
- <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2709&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>. Erişim Tarihi: 15.11.2017
- <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/87.html>. Erişim Tarihi: 14.11.2017
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2841.pdf>. Erişim Tarihi: 14.11.2017
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4207.pdf>. Erişim Tarihi: 14.11.2017
- http://mevzuat.meb.gov.tr/html/kantingidahijyen/kantingidahijyen_0.html. Erişim Tarihi: 18.11.2017
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4760.pdf>. Erişim Tarihi: 18.11.2017
- <http://www.istanbul.gov.tr/cumhurbaskani-erdogan-ekonomik-istikrar-kalkani-tedbir-paketini-acikladi>. Erişim Tarihi: 4.12.2021
- <https://www.sanayi.gov.tr/covid-19/etil-alkol-maske-kolonya#65+vatandaslara-ucretsiz-kolonya-ve-maske-dagitimi>. Erişim Tarihi: 04.12.2021

<https://www.meb.gov.tr/turkiye-koronavirus-salgininda-ulusal-capta-uzaktan-egitim-veren-2-ulkeden-biri/haber/20618/tr>. Erişim Tarihi: 04.12.2021
<https://www.csgeb.gov.tr/haberler/bakan-selcuk-sosyal-koruma-kalkani-kapsaminda-yaptigimiz-yardimlarin-tutari-45-5-milyar-liraya-yaklasti/> 4.12.2021
<https://www.aa.com.tr/tr/saglik/saglik-bakani-koca-evlilik-oncesinde-sma-taramasi-zorunlu-hale-getirilecek/2437018>. Erişim Tarihi: 4.12.2021
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=14646&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>. Erişim Tarihi: 08.04.2022

SUMMARY

The understanding of paternalism covers the interventions made to prevent the harm caused to oneself or the outside. According to this understanding, various laws, policies, and interventions can be implemented to improve the person's welfare, increase it, or limit the harm it causes to others. The state's implementation of regulations for its citizens' benefit is reflected in the understanding of paternalism. A state understanding that protects society with paternal affection or a state that considers the welfare of the people more than the people is defined as a paternalist state. The study's primary purpose is to examine the understanding of paternalism and the public policies carried out in Türkiye within the framework of paternalism.

This framework discusses the understanding of paternalism, types of paternalism, and the understanding of the father state. Then, public policies made in Türkiye from the 1960s to the present were evaluated with the understanding of paternalism.

The concept of paternalism has emerged from the Latin word "pater," meaning father. In the literature, Dworkin has extensively discussed and studied the concept of paternalism. Dworkin defined *paternalism* as an intervention based on one's well-being and happiness. Understanding the father-state includes increasing the living standards of all members of society and helping solve their problems.

The second part of the study examines Türkiye's regulations within the paternalism framework. In this context, public regulations were discussed in the 1960s and 1980s. The 1960s and 1980s were the years when paternalistic regulations were limited. A new constitution was adopted in 1960, and various arrangements were made for social policies within the scope of this constitution. These regulations include Social Security Law, 65 years pension, and compulsory education. In this period, arrangements were made mainly for social assistance and security; paternalist social practices were emphasized in this context.

When the 1980s were examined, social and paternalist regulations were limited. In this period, there were changes in the understanding of the state, and the perspective of the social state remained relatively in the background. Between 1980 and 2000, a social assistance and solidarity incentive fund was established, a green card was implemented, and various regulations were made to use seat belts and tobacco products. All these regulations are based on the paternalistic understanding.

After the 2000s, it has been seen that the state has implemented social and paternalistic regulations in many areas. Distributing free educational materials in education and increasing the compulsory education period are examples of a

paternalistic nature. In addition, essential policies have been implemented in order to encourage the young generation to eat healthily, to ensure the effective execution of social policies, and to protect people against harmful goods and services. Many paternalist practices have been implemented to protect people and society against the adverse effects of the coronavirus epidemic. In this context, it is possible to state that the paternalistic public policies of the state in Türkiye were limited between 1960 and 2000, and policies aimed at increasing the welfare of the individual and society gained momentum in the 2000s.